

Prinos Ante Sekulića istraživanju povijesti podunavskih Hrvata

*dr. sc. Robert Skenderović**

Ante Sekulić i hrvatska historiografija

Nedavna smrt dr. Ante Sekulića (16. XI. 1920. – 18. III. 2016.), jednog od najpoznatijih znanstvenika iz redova podunavskih Hrvata i jednog o najplodnijih znanstvenika na polju istraživanja jezika, kulture i prošlosti podunavskih Hrvata, bila je povod za pisanje ovoga rada kao pokušaja vrednovanja njegova prinosa istraživanju povijesti podunavskih Hrvata. Doktor Ante Sekulić rođen je u Bačkoj, točnije u Tavankutu, 1920. godine. Zavičajnost je bila glavna inspiracija koja ga je usmjerila na znanstveno istraživanje bačkih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca). Povijesni okvir povezanosti bačkih Hrvata s Hrvatima u budimpeštanskom kraju naveo ga je da svoj znanstveni interes proširi i na taj širi prostor nekadašnjeg ugarskog Podunavlja.¹ Već kao mladi gimnazijalac Ante Sekulić se istaknuo svojim intelektualnim kvalitetama, a od toga vremena počela je i njegova snažna društvena angažiranost. Vjera i pripadnost Katoličkoj crkvi igrali su važnu ulogu u njegovu životu već od mladenačkih dana. Uoči početka Drugog svjetskog rata, tada još kao gimnazijalac, uključio se u rad Križarske organizacije – pokreta hrvatske katoličke mladeži, te je ubrzo postao predsjednikom Bačkog okružja križara.

Nakon završene gimnazije Sekulić je otišao na studij hrvatskog i latinskog jezika i književnosti u Zagreb. Na studiju u Zagrebu zatekao ga je Drugi svjetski rat. Sekulić je tada kao student bio angažiran u Društvu bačkih Hrvata kojemu je na čelu bio dr. Josip Andrić, poznati katolički intelektualac, također rodом iz Bačke (rođen je 1894. godine u Bukinu, današnjem Mladenovu).

Nakon završetka Drugog svjetskog rata, 1946. godine Ante Sekulić uspješno je priveo kraju svoj studij te je iste godine diplomirao na Filozofskom fakultetu Sveuči-

* viši znanstveni suradnik, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

¹ U ovome radu pod imenom podunavski Hrvati podrazumijevam sve Hrvate koji žive i koji su živjeli na prostoru Budimpešte i okolice, mađarskog i srpskog dijela Bačke, kao i na širem prostoru Segedina, jer su Hrvati na tim prostorima povijesno umnogome činili jednu cjelinu. U prošlim su stoljećima ti Hrvati nazivani različitim subetničkim i regionalnim imenima – kao Bunjevci, Šokci, Dalmatinci, Iliri i Raci, ali su u etno-kulturnom pogledu dijelili zajedništvo s drugim granama hrvatskoga naroda.

lišta u Zagrebu. No, njegova iskrena vjerska orijentacija i ponosno izražavanje hrvatske nacionalne pripadnosti smetali su tadašnjim komunističkim vlastima. Već 1947. godine Ante Sekulić je zajedno s još 26 bačkih Hrvata bio optužen za udruživanje u „terorističku organizaciju“ te je u tome političkom procesu i osuđen na šestomjesečnu zatvorsku kaznu. Nakon izlaska iz zatvora predavao je kao gimnazijski profesor u brojnim gradovima Vojvodine i Hrvatske (u Beloj Crkvi, Subotici, Imotskom, Kninu, Pazinu, Virovitici), ali se ni u jednome nije mogao zadržati dulje jer je bio obilježen političkom nepodobnošću. Tek u Delnicama uspijeva ostati punih deset godina, a od 1969. radi kao visokoškolski profesor na Pedagoškoj akademiji u Rijeci.

Zbog svojih nacionalnih i političkih stavova Ante Sekulić je 1972. godine još jednom završio pred komunističkim sudom. Tada je osuđen na dvije i pol godine zatvora, a kaznu je u cijelosti izdržao u zatvoru u Srijemskoj Mitrovici. Progon koji je Sekulić doživljavao od strane komunističkih vlasti onemogućio mu je normalno napredovanje u znanstveno-nastavničkoj karijeri. Štoviše, nakon izlaska iz zatvora 1974. godine, Ante Sekulić više nikada nije dobio priliku raditi u državnoj instituciji. Usprkos takvom neprijateljstvu državnih vlasti prema njemu i njegovim stavovima (zbog kojeg je neke radove objavio i pod pseudonimom *Tin Kulić*), Ante Sekulić je iza sebe ostavio zavidni znanstveni opus, ponajviše potican željom da objavi što više radova o povijesno-kulturnoj baštini Hrvata koja je u tadašnjoj komunističkoj akademskoj zajednici velikim dijelom bila prešućivana i marginalizirana.

Sekulićev interes za povijesna istraživanja pojavio se očigledno već u gimnazijskim danima jer je kao gimnazijalac već 1938. godine dobio nagradu Subotičke matice za rad o povijesti Bačke. Nesumnjivo je da ga je na povijesna istraživanja navela i činjenica da se hrvatski profesionalni povjesničari nisu bavili poviješću bačkih Hrvata. Prvi i jedini ozbiljniji pregled povijesti bačkih Hrvata objavio je 1930. godine novinar i publicist Petar Pekić. Njegova knjiga *Povijest Hrvata u Vojvodini, od najstarijih vremena do 1929.*, objavljena u izdanju Matice hrvatske u Zagrebu, iz današnje je perspektive svakako hvalevrijedan pothvat, ali su u njoj vidljive brojne znanstvene manjkavosti jer Pekić nije bio profesionalan povjesničar. Nakon objavljivanja spomenute knjige Pekić je ušao u sukob s Vasom Stajićem i povjesničarom Dušanom J. Popovićem koji su ga napadali zbog nestručnosti, mada je iz njihova pisanja vidljivo da je najveći problem za srpsku historiografiju bio taj što je autor smatrao bačke Bunjevce i Šokce Hrvatima (Popović 1930; Stajić 1930; Pekić 1930).

U pogledu istraživanja povijesti bačkih, odnosno podunavskih Hrvata, ništa se u hrvatskoj historiografiji nije pomaknulo ni u doba komunističke Jugoslavije. Činjenica je, naime, da se u razdoblju od 1945. do 1990. niti jedan profesionalni povjesničar u Hrvatskoj nije bavio poviješću podunavskih Hrvata. Među povjesničarima u Vojvodini bilo je njih nekoliko koji su u svojim istraživanjima marginalno doticali i položaj bačkih Hrvata, ali je uočljivo da su ih uvijek identificirali samo kao Bunjevce i Šokce (ponekad čak i kao katoličke Srbe) te da su u svojim istraživanjima nastojali istaknuti uglavnom jugo-unitarističke tendencije među njima, dok su hrvatski pokret u Bačkoj prešućivali ili ocjenjivali kao marginalnu pojavu. Mnoge velike istraživačke teme važne za bačke Hrvate – poput djelovanja Matice hrvatske,

Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima i Hrvatske seljačke stranke u Bačkoj – tako su u potpunosti ostale neistražene, a velikani hrvatskog pokreta u Bačkoj, poput Vranje Sudarevića, Josipa Đide Vukovića ili Mihovila Katanca ostali su bez ikakve znanstvene analize, iako je svaki od njih zaslužio monografsku znanstvenu obradu.

Među hrvatskim profesionalnim povjesničarima, dakle, tada nije bilo hrabrih pojedinaca koji bi se suprotstavili takvim tendencijama interpretacije povijesti bačkih Hrvata. Isto se odnosilo i na ostala područja istraživanja prošlosti, baštine i identiteta bačkih Hrvata. Još je manje bilo pokušaja institucionalnog rada na zaštiti kulturno-povijesne baštine Hrvata u Bačkoj (i u cijeloj Vojvodini). Pokušaji očuvanja kulturne baštine bačkih Hrvata bili su brojni na razini organiziranja kulturnoga života (prvenstveno kroz djelovanje kulturno-umjetničkih društava), ali u akademskim krugovima dr. Ante Sekulić je u to vrijeme bio gotovo usamljen u odgovaranju na pisanje srpskih povjesničara. Sekulićevi znanstveni radovi teško su se provlačili kroz partijsku cenzuru i neprijateljske stavove prisutne u akademskoj zajednici. No, Sekulićev rad bio je na mnogo višoj znanstvenoj razini od spomenutog djela Petra Pekića, što je vjerojatno bio glavni razlog izostanka znanstvenog osporavanja njegovih interpretacija. Umjesto toga, Sekulić je 1972. godine ponovno dospio u zatvor, što je bila jasna poruka komunista kako se s njime misle obračunati. U takvim uvjetima Sekulić je radio sve do kraja 1970-ih godina kada dolazi do krize komunističkog poretka. Urušavanje tadašnjeg društvenog sustava oslabilo je i nadzor nad akademskim djelovanjem, što je dr. Sekuliću otvorilo mogućnost snažnijeg društvenog i akademskog angažmana.

Ante Sekulić je bio zainteresiran za sve aspekte kulturno-povijesne baštine bačkih Hrvata. Kao doktor književnosti prvenstveno je bio zainteresiran za njihovu književnu baštinu i jezik, ali je pisao i o njihovim običajima, poljoprivrednom gospodarstvu, umjetnosti i arhitekturi. Uz književnu baštinu i jezik, najviše je bio zainteresiran upravo za povijest bačkih, odnosno podunavskih Hrvata. Najbolje je razumijevao crkvenu povijest i u njoj je imao najviše znanstvenog uspjeha. Uz to, zanimao se i za istraživanje društveno-političkih kretanja među bačkim Hrvatima krajem XIX. i početkom XX. stoljeća, o čemu je također objavio nekoliko radova.

Monografije o povijesti Podunavlja

Sekulićev veći interes za povijesne teme primjetan je od kraja 1970-ih godina. *Drevni Bač* (Kačić, Split, 1978.) njegova je prva knjiga koja se može smatrati povijesnom studijom. Iste godine objavljena je i druga Sekulićeva povijesna knjiga – *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici*. Oba djela bave se lokalnom poviješću, ali se u središtu interesa autora ponajviše nalazila prošlost tamošnjih Hrvata. Knjiga *Drevni Bač* obuhvaća istraživanja povijesti toga gradića. Od srednjeg vijeka Bač je bio nadbiskupsko sjedište i grad u kojem su nekoliko puta ugarsko-hrvatski kraljevi okupljali ugarsko-hrvatski zemaljski sabor. U toj je tvrđavi sv. Ivan Kapistranski pozivao kršćanske vojnike na obranu Ugarske od Osmanlija i iz nje je 1526. nadbiskup Pavao Tomori otišao u svoj posljednji boj na Mohačkom polju. No, Sekulićev interes naj-

više je bio vezan uz franjevački samostan u tome mjestu koji je vrlo star i koji je prvotno pripadao templarima. Bački samostan je nakon mira u Srijemskim Karlovcima (1699.) postao vrlo važno obrazovno središte franjevačkih kandidata. Mnogi istaknuti franjevci provincije Bosne Srebrene i kasnije (1757. odvojene) provincije sv. Ivana Kapistranskog proveli su dio svojeg redovničkog života u tome samostanu. Sekulić je u svojem istraživanju povijesti Bača istaknuo sve te činjenice te ukazao na njihovo značenje za opću povijest Podunavlja, a posebice za povijest podunavskih Hrvata. Na taj način Sekulić je franjevačku crkvenu povijest smjestio u kontekst povijesti Hrvata u Bačkoj, a na drugoj strani time je pokazao i koliki je bio značaj Hrvata za crkvenu i kulturnu povijest Bačke od srednjeg vijeka sve do početka XX. stoljeća.

Na sličan način Sekulić je u svojoj knjizi *Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici* (Kačić, Split, 1978.) pristupio istraživanju povijesti franjevačke prisutnosti u svome rodnom gradu. U toj knjizi Sekulić je predstavio svoja istraživanja ljetopisnih knjiga franjevačkog samostana sv. Mihaela u Subotici. Zapisi u tim knjigama iznimno su vrijedni za povijest Subotice. Oni, naime, svjedoče o naglom rastu Subotice iz jedne male osmanlijske kasabe u jedan od najvećih gradova Ugarske. Subotički franjevački ljetopis (zapravo se radi o više knjiga kronike samostana koje Sekulić gleda kao cjelinu) iznimno je vrijedan izvor za povijest bačkih Hrvata jer opisuje detalje iz vremena Velikog bečkog rata (1683. – 1699.) i prvih desetljeća XVIII. stoljeća u kojemu su nositelji obnove grada bili bunjevački Hrvati. Sekulić u svojoj knjizi osobito ukazuje na važnost prepoznavanja dalmatinskoga identiteta kao hrvatskog identiteta. Ističe brojna mjesta u ljetopisu na kojima se subotički Bunjevci nazivaju Dalmatincima i izdvaja brojne važne opise prilika u kojima su oni živjeli. Posebice su vrijedne biografske crtice najvažnijih ljudi onoga doba koje je Sekulić iznio, primjerice Luke Sučića, prvog kapetana grada poslije oslobođenja od Osmanlija. Sekulić je analizirao i ljetopisne zapise iz kasnijih razdoblja te pokazivao njihovu povezanost s kronologijom povijesnih događaja, a u tome pogledu posebice su zanimljive posljednje godine XIX. i prve godine XX. stoljeća kada se i kroz te zapise može vidjeti jačanje nacionalnog pokreta bačkih Hrvata i sve hrabrije isticanje hrvatskoga imena.

Gledajući iz perspektive Sekulićeva interesa za povijest Hrvata u Podunavlju, može se shvatiti i motiv njegova pisanja o Jurju Utišinoviću, hrvatskom plemiću, kardinalu i nadbiskupu Ostrogonu, jednom od najvažnijih osoba zajedničke hrvatsko-ugarske povijesti XVI. stoljeća. Utišinović je bio desna ruka kralja Ivana Zapolje, a Sekulić je u svojoj knjizi *Juraj Utišinović Martinušić 1482.-1551.* (Naklada Slap, Jastrebarsko, 1996.) obradio njegov povijesni lik koji je utjecao i na povijest Hrvata i na povijest Mađara. Naravno, Utišinovićevo djelovanje u Podunavlju bilo je dodatni motiv što je Sekulić izabrao proučavati baš njegovu povijesnu sudbinu.

Utišinović je bio pavlin, a Ante Sekulić je još 1986. izdao povijesnu monografiju *Remete: pavlini u Hrvatskoj* (u izdanju Kršćanske sadašnjosti) koja je, dakle, bila povijesna studija, ali se autor u njoj nije bavio podunavskim Hrvatima. Na istraživanje povijesti Remeta Sekulića je potaknula i njegova opća zainteresiranost za istraživanje povijesti Marijanskih svetišta u Hrvata. Poveznica s podunavskim Hrvatima jasno se očituje i u izboru te teme. Proučavanjem tradicije marijanske pobožnosti među Hr-

vatima, autor je vrlo jasno pokazivao integritet podunavskih Bunjevaca i Šokaca u hrvatsku kulturu i identitet u predmodernom razdoblju. Sekulić je bio svjestan važnosti te poveznice jer ona je jedan o čvrstih dokaza da hrvatstvo bačkih Bunjevaca i Šokaca nije rezultat neke agitacije pojedinca nakon 1918. ili čak nakon 1945. godine, nego da ono počiva u njihovim kulturnim temeljima. Zato se kao povijesna studija može prihvatiti i Sekulićeva knjiga *Marijanska pobožnost podunavskih Hrvata* (Provincija hrvatskih karmelićana, Zagreb, 1985.) koja najbolje svjedoči o tomu.

Kulturna povijest, posebice povijest jezika i književnosti podunavskih Hrvata, bili su u središtu Sekulićeva znanstvenog interesa tijekom 1990-ih godina. Sekulić tada objavljuje četiri važne monografije: *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.* (Sekcija DHK i Hrvatskog centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljentištvu, Zagreb, 1994.), *Književnost podunavskih Hrvata u XX. stoljeću* (Sekcija DHK i Hrvatskog centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljentištvu, Zagreb, 1996.), *Rasprave o jeziku bačkih Hrvata* (Matica hrvatska, Zagreb, 1997.) i *Pavlini prinosi hrvatskoj književnosti* (Sekcija DHK i Hrvatskog centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljentištvu, Zagreb, 1997.). U korpus knjiga navedene tematike pripada i njegovo djelo *Karmelićanski prinosi hrvatskoj književnosti* (Sekcija DHK i Hrvatskog centra PEN-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljentištvu, Zagreb, 2001.). Sekulić je u spomenutim knjigama znanstveno obradio ulogu i važnost brojnih pojedinaca važnih za hrvatsku kulturu općenito, ali je vidljivo opet da je svih pet navedenih knjiga napisao i zbog važnosti njihovih tema za povijest podunavskih Hrvata. Tu osobito treba istaknuti njegov prilog istraživanju važnosti Budimskog kulturnog kruga čiji su nositelji bili hrvatski franjevci koji su djelovali u Budimu u razdoblju od početka XVIII. stoljeća do polovice XIX. stoljeća (Lovro Bračuljević, Stipan Vilov, Emerik Pavić, Grga Čevapović i drugi.)

Znanstveni skupovi i radovi u časopisima

Ante Sekulić je sudjelovao na brojnim znanstvenim skupovima u Hrvatskoj. Na nekima od njih izlagao je o različitim temama iz povijesti jezika i književnosti, povijesti društva, povijesti crkve te političke povijesti. Najveći dio njegovih izlaganja bio je vezan uz prošlost i identitet podunavskih Hrvata ili uz prošlost Podunavlja. U ovome radu naglasio bih važnost njegova izlaganja pod naslovom „Srpstvo u Podunavlju“ s kojim je nastupio na međunarodnom znanstvenom skupu *Jugoistočna Europa 1918-1995.* održanome u Zadru u organizaciji Hrvatske matice iseljenika, a to je izlaganje u obliku znanstvenog rada objavio i u zborniku toga skupa objavljenom 1996. godine.

Ante Sekulić je također objavio veći broj znanstvenih radova povijesne tematike u godišnjacima i u povijesnim znanstvenim časopisima. Neki od važnijih radova iz toga dijela njegova opusa, koji se mogu smatrati povijesnim znanstvenim radovima, jesu:

„Ulomci iz nepoznate hrvatske kulturne povijesti“, *Kačić* 3, Split, 1970., 129-137 (pseudonim Tin Kulić);

„Bački Šokci i njihova naselja“, *Radovi Centra za znanstveni rad Vinkovci* 5, JAZU, Vinkovci, 1984., 107-151.;

„Prilog istraživanju društvenog života bačkih Hrvata od 1918. do 1928.“ *Radovi* 23 (1993.), Zagreb, 189-207.;

„Bački Hrvati u etničkom čišćenju (1989.-1992.)“, *Hrvatski iseljenički zbornik – Godišnjak Hrvatske matice iseljenika*, Zagreb, 1993., 29-39.;

„Radićevci u životu bačkih Hrvata od 1918. do 1928.“, *Hrvatski iseljenički zbornik – Godišnjak Hrvatske matice iseljenika*, Zagreb, 1994., 158-167.;

„Listovi i časopisi bačkih Hrvata od Ivana Antunovića do 1941.“, *Migracijske teme* 6/3, Zagreb, 1990., 407-414.

Zaključne misli

Ante Sekulić je bio plodan znanstveni autor. Svoje povijesne studije ipak nije nikada uspio pretočiti u sintezu povijesti bačkih, odnosno podunavskih Hrvata. Kraći pregled društvene, političke i kulturne povijesti podunavskih Hrvata Ante Sekulić je dao u knjizi *Narodni život i običaji bačkih Bunjevaca* (Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena 50, JAZU, Zagreb, 1986.) te u njenome drugome, proširenom izdanju koje nosi naslov *Bački Hrvati – Narodni život i običaji* (Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena 52, JAZU, Zagreb, 1991.).

Ante Sekulić je bio svjestan važnosti povijesnih istraživanja. Iako sâm nije bio profesionalni povjesničar, predstavljena istraživanja u ovome radu pokazuju da je ostavio vrlo važan trag i u hrvatskoj historiografiji. Sekulić je želio da se povijest bačkih, odnosno podunavskih Hrvata sustavno istraži. Godine 2008. predložio je tadašnjem ravnatelju Hrvatskog instituta za povijest dr. Stjepanu Matkoviću da se organizira znanstveni skup koji bi u središtu interesa imao povijest i identitet bačkih Hrvata. Hrvatski institut za povijest doista je organizirao taj skup koji je održan 27. i 28. studenoga 2008. godine. Dr. Sekulić je na skupu nastupio izlaganjem pod naslovom „Bački Hrvati u 20. stoljeću“. To je izlaganje kasnije objavio i kao istoimeni rad u zborniku navedenog skupa *Identitet bačkih Hrvata* (ur. Robert Skenderović, Hrvatski institut za povijest, 2010., 167-214).

Taj je opsežni rad bio predložak za njegovu knjigu istog naslova *Bački Hrvati u XX. stoljeću* (Hrvatska kulturna zaklada i Hrvatsko slovo, Zagreb, 2010.). Šteta je što je knjiga tako ambicioznog naslova na kraju izašla u ipak vrlo skromnom obujmu, a i sadržajno nije ni približno uspjela odgovoriti tako velikoj temi koju si je Sekulić sâm zadao. Ima li se u vidu činjenica da je Ante Sekulić u vrijeme izdavanja te knjige (2010. godine) imao već 90 godina, onda nije ni potrebno izražavati neke ozbiljne kritike toj knjizi koja ipak ima svoju vrijednost gledajući povijesne činjenice koje iznosi, a u određenoj mjeri i gledajući na Antu Sekulića kao suvremenika i aktera brojnih povijesnih događaja važnih za povijest bačkih Hrvata u tome XX. stoljeću.

Sekulićeva znanstvena djela ostat će kao nezaobilazna literatura za sve buduće istraživače povijesti podunavskih Hrvata, a mnogi njegovi radovi velik su prinos istraživanju povijesti hrvatske crkvene povijesti. Zato se dr. Antu Sekulića može sma-

trati i vrlo uspješnim istraživačem povijesnih tema, a njegove zasluge za znanstveno istraživanje povijesno-kulturne baštine podunavskih Hrvata uvrštavaju ga u panteon najsjajnijih hrvatskih znanstvenika.

Literatura:

Popović, J. Dušan. 1930. *O Bunjevcima: povodom knjige P. Pekića „Povijest Hrvata u Vojvodini“*, Sremski Karlovci.

Stajić, Vasa. 1930. „Mađarizacija i demađarizacija Bunjevaca“, *Letopis matice srpske*, 325: 158-209.

Pekić, Petar. 1930. *Vae victis ili pobijanje kritike Dušana Popovića i Vase Stajića*, Subotica, vlastita naklada.